

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Національний університет кораблебудування
імені адмірала Макарова

Т. Г. Дмитрієва

МЕТОДИЧНІ ВКАЗІВКИ
до курсу "Культурологія"
для семінарських занять та самостійної роботи
(до 1-го модуля навчальної програми)

Рекомендовано Методичною радою НУК

Миколаїв 2005

УДК 130.2

Дмитрієва Т.Г. Методичні вказівки до курсу "Культурологія" для семінарських занять та самостійної роботи (до 1-го модуля навчальної програми). – Миколаїв: НУК, 2005. – 36 с.

Методичні вказівки призначені для допомоги студентам в осягненні вузлових питань кожної теми даної дисципліни, охоплюють всі основні проблеми теорії культури, дають можливість орієнтуватися в них. Особлива увага приділялась можливості інваріантного розгляду проблем, аспектів, структур та ідей з огляду на різноманітність точок зору та підходів і нерівномірність актуалізації самої проблематики в науковій та учбовій літературі.

Кожна тема забезпечена комплексом контрольних питань та тестових завдань, списком основної літератури та додаткових літературних джерел, які легко можна знайти в бібліотеках і що всебічно розкривають поставленні питання.

Призначені для студентів всіх спеціальностей.

Рецензент канд. філос. наук, проф. В.П. Кисляков

© Видавництво НУК, 2005

Навчальне видання

ДМИТРИЄВА ТЕТЯНА ГЕОРГІЇВНА

МЕТОДИЧНІ ВКАЗІВКИ

до курсу "Культурологія"

**для семінарських занять та самостійної роботи
(до 1-го модуля навчальної програми)**

(українською мовою)

Редактор *М.П. Фоміна*

Комп'ютерна правка та верстка *О.М. Черевата*

Коректор *Н.О. Шайкіна*

Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи до Державного реєстру видавців, виготівників і розповсюджувачів видавничої продукції

ДК № 1150 від 12.12.2002 р.

Підписано до друку 00.00.05. Папір офсетний. Формат 60×84/16.

Друк офсетний. Гарнітура "Таймс". Ум. друк. арк. 0,0. Обл.-вид. арк. 0,0.

Тираж 500 прим. Вид. № 30. Зам. № 000. Ціна договірна.

Видавець і виготівник Національний університет кораблебудування,

54002, м. Миколаїв, вул. Скороходова, 5

ВСТУП

Роль і значення курсу "Культурологія" обумовлюється потребою сьогодення. Випускник технічного вищого навчального закладу досить швидко зростає до керівника виробництва, одже обмеженість його культурного кругозору, низький рівень спілкування з людьми жорстко відгукується на моральному кліматі в колективі та на економічних показниках праці. За цих причин необхідно створювати систему ліквідації культурної безграмотності інженера, менеджера, бухгалтера, юриста, дизайнера тощо.

Головна мета викладання дисципліни "Культурологія" – формування світогляду студента, його особистісних якостей. Серед основних завдань курсу:

- аналіз культури як системи культурних феноменів;

- визначення загальних закономірностей формування і функціонування культури;

- визначення ролі та значення культури в житті, творчості та самовдосконаленні особистості, гуманізації суспільних відносин;

- ознайомлення студентів із фундаментальними досягненнями світової культури, невід'ємною часткою якої є вітчизняна культура.

Учбовий план

Найменування елементів модуля	Види робіт			Види і терміни контролю
	лекції	семінар	самостійна робота	
1.1. Культурологія як наукова та навчальна дисципліна. Феномен культури	2			1-й тиждень. Перевірка конспектів
1.2. Критичний аналіз класичних і сучасних теорій культури			2	2-й тиждень. Перевірка конспектів, поточне тестування, усне опитування
1.3. Аполлонійська та Діонісійська засади європейської культури			2	
1.4. Українська культурологічна думка			2	
1.5. Структура та функції культури		2		
1.6. Культура. Контркультура. Субкультура			2	3-й тиждень. Перевірка конспектів, захист рефератів
1.7. Типологія та динаміка культури	2			
1.8. Співвідношення культури та цивілізації. Типи цивілізацій			2	4-й тиждень. Заповнення таблиці, перевірка конспектів, усне опитування
1.9. Техніка, культура та природа людини			2	
1.10. Ідея рівноправності культур у сучасному світі		2		
1.11. Роль культурних орієнтацій у розвитку суспільства			2	5-й тиждень. Конспект, перевірка конспектів, захист рефератів
1.12. Поняття культурної ідентифікації			2	
1.13. Кризові явища в культурі			2	
1.14. Походження та головні етапи розвитку світової культури	2			6-й тиждень. Перевірка конспектів, МКР
1.15. Мистецтво як феномен культури			2	
1.16. Релігія та наука як феномени культури			2	
1.17. Мораль і право як феномени культури			2	

Найменування елементів модуля	Види робіт			Види і терміни контролю
	лекції	семінар	самостійна робота	
1.18. Світовий культурно-історичний процес: співвідношення загальносвітової, європейської і української культури		2		6-й тиждень. Перевірка конспектів, МКР
	6	6	24	

ЗМІСТ СЕМІНАРІВ

Семінарські заняття мають за мету закріпити лекційний матеріал з вузлових тем курсу, передбачають самостійне знайомство студентів із широким колом літератури, в якій розкриваються питання про різні підходи до визначення сутності культури, формування уявлень про культуру в різні соціально-історичні епохи, знайомство з соціальними функціями та структурою культури, ідеєю рівноправності культур у сучасному світі, періодизацією культурно-історичного процесу. Висвітлюються основні теми і питання, призначені для орієнтування студентів при підготовці до семінарських занять з курсу "Культурологія". До кожної теми рекомендовані підручники, що всебічно розкривають поставлені питання та які є у бібліотеці університету і бібліотеках міста. До кожної теми надані контрольні запитання і тестові завдання, що дають змогу студентам перевірити рівень засвоєних знань.

Модуль I

СПЕЦИФІКА КУЛЬТУРОЛОГІЧНОГО ЗНАННЯ

Семінар 1.4. Структура та функції культури

Поняття структури. Культура як складна ієрархічна багаторівнева система. Проблема вибору критеріїв: показник цінностей та суб'єктів культури. Системні рівні культури. Культура і цінності. Суб'єктивна та об'єктивна культура. Складові об'єктивної культури: образ життя, спосіб життя, культурна спадщина, культурні універсалії та культурний поря-

док, культурний ареал. Домінуюча культура, субкультура, контркультура. Індивідуальна, групова та загальнолюдська культура. Елітарна та масова культура. Структура духовної культури: міфологія та релігія, езотерика та мистецтво, наука та філософія

План до семінарського заняття

1. Культура як складна ієрархічна багаторівнева система.
2. Цінності як критерій структури культури.
3. Культура як соціальне явище.
4. Духовна культура та її структура.

Контрольні запитання

1. Назвіть складові об'єктивної культури та дайте їм визначення.
2. Особливості та співвідношення етнічної та національної культури.
3. Поясніть поняття "елітарна" та "масова культура".
4. Назвіть складові елементи духовної культури та дайте їм визначення.
5. Функції культури.

Основна література до теми

1. История мировой культуры / Под ред. Г.В. Драча. – Ростов н/Д: Феникс, 2000. – Розд. 1, §1.1, 1.2.
2. Скворцова Е.М. Теория и история культуры: Учебник для вузов. – М.: ЮНИТИ, 1999. – Гл. 3, §3.1; гл. 4, 5, §5.5.
3. Культурология: теория та історія культури: Навч. посіб. / За ред. І.І. Тюрменко, О.Д. Горбула. – К.: ЦУЛ, 2004. – Розд. 1, §3.
4. Культурология: Учеб. для студ. техн. вузов / Н.Г. Багдасарьян, А.В. Литвинцева, И.Е. Чучайкина и др.; Под ред. Н.Г. Багдасарьян. – 5-е изд., испр. и доп. – М.: Высш. шк., 2004.

Семінар 1.10. Ідея рівноправності культур у сучасному світі

Різноманітність культур у світі. Ідея рівноправності культур у працях М. Данілевського, О. Шпенглера, В. Шубарта, К. Леві-Строса. Концепція множинності культур.

Культура – цемент будинку громадського життя, який зміцнює солідарність між людьми. Культура – причина конфронтацій. Глобальні конфлікти, основні причини виникнення конфліктів, пов'язаних із розвитком культури. Європоцентризм, американоцентризм, афроцентризм і сходоцентризм.

Етноцентризм та культурний релятивізм, їх зв'язок із функціонуванням культурних універсалій, що існують у кожній культурі.

Практика культурної відокремленості. Культурний синтез, або "сходження" культур. Партикуляризм та універсалізм культури.

Місце та роль української національної культури в контексті розвитку світової культури.

План до семінарського заняття

1. Множинність культур.
2. Етноцентризм та культурний релятивізм.
3. Партикуляризм та універсалізм культури.

Контрольні запитання та тестові завдання

1. У чому полягає сутність етноцентризму?
2. Визначте, в чому, на вашу думку, проявляється негативна, а в чому позитивна роль етноцентризму? Яке їх співвідношення? Наведіть приклади.
3. Що таке культурний релятивізм? Яку роль відіграє він у розвитку культури?
4. Як ви розумієте ідею рівноправності культур?
5. Як ви розумієте партикуляризм?
6. Як ви розумієте універсалізм?
7. Чим партикуляризм відрізняється від універсалізму?
8. Чим зумовлюється (визначається) факт множинності культур?
9. Культурний релятивізм – це
 - а) світоглядна установка на культурний синтез;
 - б) світогляд на роз'єднання культур;
 - в) розуміння іншої культури на підставі аналізу її власних зразків і цінностей.
10. Універсалізм культури – це
 - а) світоглядна установка на культурний синтез;
 - б) світогляд на роз'єднання культур;
 - в) розуміння іншої культури на підставі аналізу її власних зразків і цінностей.
11. Партикуляризм культури – це
 - а) світоглядна установка на культурний синтез;
 - б) світогляд на роз'єднання культур;
 - в) розуміння іншої культури на підставі аналізу її власних зразків і цінностей.
12. Яке поняття відповідає визначенню: схильність людини оцінювати всі життєві явища крізь призму цінностей власної етнічної групи, яка

розглядається в якості еталона:

- а) релятивізм;
- б) універсалізм;
- в) партикуляризм;
- г) етноцентризм?

Основна література до теми

1. Культурологія: теорія та історія культури: Навч. посібник / За ред. *І.І. Тюрменко, О.Д. Горбула*. – К.: ЦУЛ, 2004. – Розд. 1, §4.
2. *Гуревич П.С.* Культурологія: Учебник. – М.: Гардарики, 2003. – Гл. 12.

Семінар 1.15. Світовий культурно-історичний процес: співвідношення загально-світової, європейської та української культури

Поняття та рівні культурно-історичного процесу. Світова, регіональна, національна, етнічна культури, їх співвідношення. Поняття культурного регіону та культурної епохи. Типи та форми взаємодії і взаємозв'язку етнокультур у часі й просторі, їх спілкування. Інтеграційні, паритетні та відтворюючі взаємозв'язки. Класифікація культурних регіонів. Загальноєвропейські культурні епохи та періодизація культурного поступу на території України.

Питання до семінарського заняття

1. Поняття культурно-історичного процесу, культурного регіону та культурно-історичної епохи.
2. Три рівні розгляду культурно-історичного процесу.
3. Співвідношення світової та національної культур.
4. Типи і форми взаємодії етнічних культур.
5. Періодизація культурно-історичного процесу.

Контрольні запитання

1. Визначте поняття "культурно-історичний процес".
2. Назвіть рівні розгляду культурно-історичного процесу.
3. Визначте співвідношення національної та етнічної культури.
4. Поясніть феномен світової культури як втілення загальнолюдських цінностей.

Основна література до теми

1. *Закович М.М.* Українська та зарубіжна культура. – К.: Знання, 2000. – Ч. 2, §6.
2. *Клапчук С.М., Остафійчук В.Ф.* Історія української та зарубіжної культури. – К.: Вища школа, 1999. – Розд. 1, § 1.2.

3. *Яртісь А.В., Шендрік С.М.* Лекції з історії світової та вітчизняної культури. – Л., 1994. – Розд. 1, § 3.1.

ЗМІСТ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ ПІД КЕРІВНИЦТВОМ ВИКЛАДАЧА

За навчальним планом об'єм самостійної роботи студента значно перебільшує інші види робіт. Самостійна робота сприяє виробленню у студента своєї аргументованої точки зору з вивчених питань, активно-му засвоєнню навчального матеріалу, допомагає сформуванню власної оцінки фактів. У розгорнутому вигляді висвітлюються всі основні теми і питання. До кожної теми надані контрольні запитання та тестові завдання для самоперевірки. До кожної теми самостійної роботи в таблиці указані форма контролю і термін виконання. Допомога у виконанні самостійної роботи, а також контроль за її виконанням здійснюється викладачем на індивідуальних та групових консультаціях. Форми контролю: поточний, поетапний, підсумковий.

Робота 1.2. Критичний аналіз класичних і сучасних концепцій культури

Просвітницькі концепції культури

1. Еволюція культури Дж. Віко. Концепції культури французьких просвітителів (Д. Дідро, К. Гельвецій, Ж.-Ж. Руссо).
2. Концепції культури німецького Просвітництва (І.І. Вінкельман, Г.Е. Лессінг, Ф. Шіллер, Й.Г. Гердер, І. Кант).

Концепції культури XIX–XX ст.

1. Етнологічні концепції культури (Е. Тейлор, Л. Леві-Брюль, Ф. Боас, А.Л. Крюбер, А.Р. Радкліфф-Браун, Б.К. Малиновський, К. Леві-Строс).
2. Марксистська концепція культури (К. Маркс, Ф. Енгельс, В.І. Ленін).
3. Концепція "осьового часу" К. Ясперса.
4. Концепція культурно-історичних типів та локальних цивілізацій (М.Я. Данилевський, О. Шпенглер, П.А. Сорокін, А. Тойнбі).
5. Теологічні концепції культури (С. Пуфендорф, Ж. Марітен, Е. Уінтер, М. Бердяєв, П. Флоренський, Л. Карсавін, П. Тілліх).
6. Ірраціоналістична концепція культури в межах "філософії життя" (В. Дільтей, Г. Зіммель, О. Шпенглер, А. Бергсон, Ф. Ніцше).

7. Аксіологічна концепція культури (В. Дільтей, В. Віндельбанд, Г. Ріккерт).
8. Соціологічна концепція культури (М. Вебер, П. Сорокін).
9. Культурологічна концепція франкфуртської школи (Т. Адорно, Г. Маркузе).
10. Психологічна концепція культури (З. Фрейд, К.Г. Юнг, Е. Фромм).
11. Ігрова концепція культури (Й. Хейзинга, Х. Ортега-і-Гассет, Г. Гессе).

Контрольні запитання та тестові завдання

1. Розкрийте сутність просвітницьких концепцій культури. Порівняйте культурологічні концепції французьких та німецьких просвітителів.

2. Заповнити таблицю:

Назва	Видатні представники	Характеристика сутності

3. Історично першою теорією культурології є:

- а) етнологічна;
- б) еволюційна;
- в) психологічна;
- г) соціологічна;
- д) ігрова.

4. Концепція "осьового часу" належить:

- а) М. Веберу;
- б) К. Ясперсу;
- в) Ж. Локану;
- г) М. Фуко;
- д) А. Тойнбі.

5. Аполлонійське та Діонісійське начала європейської культури виділив:

- а) Ф. Ніцше;
- б) П. Сорокін;
- в) О. Шпенглер;
- г) Г. Гадамер;
- д) К. Юнг.

6. Поняття колективного несвідомого ввів у культурологію:

- а) А. Тойнбі;
- б) З. Фрейд;

- в) К. Юнг;
- г) Е. Фромм;
- д) Ж. Лакан.

7. Англійський культуролог Е. Тейлор розумів культуру як

- а) природу, перетворену діяльністю людини;
- б) сукупність знань, вірувань, мистецтва, моралі, законів, звичаїв, за-
своєних людиною;
- в) сакральну творчість;
- г) послідовність стадій розумового розвитку людини;
- д) систему норм і заборон індивідуальної свободи людини.

8. Ідея виникнення культури з гри належить:

- а) Й. Хейзингу;
- б) Г. Спенсеру;
- в) Л. Уайту;
- г) З. Фрейду;
- д) К. Юнгу.

9. Ідея розвитку соціокультурних форм від простих до складних на-
лежить представникам:

- а) функціоналізму;
- б) структуралізму;
- в) еволюціонізму;
- г) соціологізму;
- д) теологізму.

10. Термін "культурологія" вперше використано:

- а) М. Вебером;
- б) Л. Уайтом;
- в) Дж. Віко;
- г) Г. Спенсером;
- д) Г. Гегелем.

11. Визначення "культура – це друга природа" належить:

- а) З. Фрейду;
- б) К. Юнгу;
- в) Г. Спенсеру;
- г) Г. Гегелю;
- д) Е. Фромму.

Основна література до теми

1. История мировой культуры / Под ред. Г.В. Драча. – Ростов н/Д: Феникс, 2000. – Розд. 1, § 1.4.

2. *Скворцова Е.М.* Теория и история культуры: Учебник для вузов. – М.: ЮНИТИ, 1999. – Гл. 2.

3. *Шевнюк О.Л.* Культурологія. – К.: Знання-Прес, 2004. – Розд. 1, §1.1.5.

Робота 1.3. Українська культурологічна думка

Українська культурологічна думка у XVI ст. (Козацькі літописи, праці Саковича). Концепція "трьох світів" Г.С. Сковороди. Розвиток поглядів на культуру в Україні в XIX ст. (М. Костомаров, П. Куліш, Т.Г. Шевченко, М. Драгоманов, І. Франко, М. Грушевський, Л. Українка, М. Коцюбинський та інш.). Розвиток наукових гуманітарних знань в Україні у XIX–початку XX ст.: історії, представленої М. Грушевським, джерелознавства (В. Антонович), краєзнавства (Д. Багалій, М. Петров, Д. Яворницький, М. Дашкевич), фольклористики (М. Драгоманов, І. Франко) тощо. Становлення української культурологічної школи (В. Перетець). Інтерпретація розвитку української культури в радянській науковій думці (А. Козаченко, М. Марченко) та в еміграції (І. Крип'якевич, Д. Антонович, М. Семчишин). Культурологічна концепція І. Огієнка. Релігійна думка в українській культурології (А. Шептицький, митрополит Іларіон). Спрямованість української культурологічної думки на сучасному етапі.

Контрольні запитання та завдання

1. Охарактеризуйте етапи становлення української культурологічної думки. Назвіть її видатних представників.

2. У чому полягає особливість українського культурно-історичного типу?

3. Яку концепцію культури висунув Г. Сковорода?

4. Назвіть надбання української культурологічної думки кінця XIX–початку XX століття.

5. Як тлумачив поняття культури Д. Антонович?

6. В чому полягає культурологічна концепція І. Огієнка?

7. У чому сутність релігійної концепції в українській культурології (погляди А. Шептицького)?

8. Заповнити таблицю :

Напрями та видатні представники	Характеристика сутності поглядів
Г. С. Сковорода	
Культурологічна концепція Кирило-Мефодіївського братства (М. Костомаров, П. Куліш, Т.Г. Шевченко)	

Напрями та видатні представники	Характеристика сутності поглядів
Концепція романтичного на- родництва	
І. Франко	
В. Перетець	
Д. Антонович	
І. Крип'якевич	
М. Семчишин	
І. Огієнко	
А. Шептицький	
Дослідження української куль-тури в діаспорі	
Спрямованість української культурологічної думки на сучасному етапі	

Основна література до теми

1. *Закович М.М.* Українська та зарубіжна культура. – К.: Знання, 2000.
2. Культурологія: теорія та історія культури: Навч. посібник / За ред. *І.І. Тюрменко, О.Д. Горбула.* – К.: ЦУЛ, 2004. – Розд. 1, § 3.
3. *Шевнюк О.Л.* Українська та зарубіжна культура. – К.: Знання-Прес, 2002. – Т.1, § 2.

Робота 1.5. Роль культурних орієнтацій у розвитку суспільства

Індивідуальний світ культури. Людина – творець та творіння культури. Ментальність як інтегральна характеристика індивідуального світу культури. Співвідношення індивідуального світу культури та культури суспільства. Роль цінностей у житті індивіда та суспільства. Особистість як цінність і світ цінностей особистості. Світ культури людини – традиції та ритуали, норми та цінності, творіння та речі. Визначення та співвідношення понять: значення, цінності, норми. Принципи класифікації цінностей. Співвідношення цінностей та мотивацій особистості. Цінності та ціннісні орієнтації. Поняття духовності.

Проблема культурних орієнтацій. Традиціоналізм, фундаменталізм, модернізм.

Контрольні запитання та тестові завдання

1. Що таке цінності та яка їх роль у житті індивіда і суспільства?
2. На які групи поділяють культурні цінності?
3. Порівняйте культурні цінності та культурні норми.
4. Десять біблійних заповідей – це культурна норма чи культурна цінність?
5. Які сфери культурних цінностей виділяють у культурній антропології?
6. Назвіть основні функції цінностей, поясніть їх.
7. Поясніть поняття "ціннісна орієнтація".
8. Як зародилось поняття "фундаменталізму"?
9. Як співвідноситься світ цінностей індивіда і суспільства?
10. Яку значимість у соціокультурному процесі та розвитку індивіда має ієрархія цінностей?
11. Що таке ментальність особистості, групи, епохи і чим вона відрізняється від ціннісних орієнтацій?
12. Продовжіть класифікацію П. Сорокіна: 1) значення у вузькому сенсі слова; 2) значимі цінності; 3) ...
 - а) артефакти;
 - б) стереотипи;
 - в) норми.
13. Яке поняття має таке визначення: загально визнана норма конкретної культури, що завдає зразки та стандарти поведінки і впливає на вибір можливих альтернатив у поведінці:
 - а) шаблон;
 - б) цінність;
 - в) кодекс?
14. Як називається культурологічний підхід, який інтерпретує культуру як систему цінностей, норм та інститутів:
 - а) гносеологічний;
 - б) аксиологічний;
 - в) онтологічний?
15. Яка система культури за П. Сорокіним подекуди надчуттєва, подекуди чуттєва передбачає домінування цінностей розуму, що раціоналізує об'єктивну реальність:
 - а) ідеаціональна система культури;
 - б) чуттєва система культури;
 - в) ідеалістична система культури?

16. Цінності та мотивації – близькі, але не тотожні поняття; між ними можливі три типи відносин. Виберіть необхідний варіант:

- а) корисність, добро, краса;
- б) злагода, дисгармонія, рівність;
- в) гармонія, компроміси, конфлікти.

17. Хто з відомих культурологів у праці "Осінь середньовіччя" описав конфлікт цінностей епохи, яка відходить, та цінностей, що зароджуються в результаті появи нових форм соціокультурної реальності:

- а) Х. Ортега-і-Гассет;
- б) Й. Хейзинг;
- в) Д. Девайн?

18. Що таке архетип:

- а) поняття культурології, що передбачає розпорядження людськими діями;
- б) такий напрям помислів та почуттів, який розглядає життя індивіда як самоцінність;
- в) прообраз, первинна форма, зразок, структурний елемент колективного несвідомого?

19. Які три типи взаємовідносин індивідуального світу культури з оточуючим світом можна виділити?

- а) англійський, німецький, французький;
- б) африканський, латиноамериканський, австралійський;
- в) європейський, давньокитайський, індійський?

20. Маргінальність – це

- а) сукупність негативно інтерпретованих норм культури;
- б) сукупність норм культури, що суперечать її фундаментальним засадам;
- в) сукупність специфічних норм всередині культури;
- г) сукупність норм культури, що орієнтують на формування споживчого світогляду людини;
- д) сукупність норм, що визначають існування на межі культур.

21. Приведіть у відповідність поняття та їх визначення:

1) Мимезис –	а) позбавлення смаку;
2) Катарсис –	б) очищення;
3) Кіч –	в) наслідування.

Рекомендується написання рефератів: (теми 1–3).

Основна література до теми

1. *Гуревич П.С.* Культурология: Учебник . – М.: Гардарики, 2003. – Гл. 11.

2. Культурологія: теорія та історія культури: Навч. посібник / За ред. І.І. Тюрменко, О.Д. Горбула. – К.: ЦУЛ, 2004. – Розд. 1, §1.

3. Культурологія: Учеб. для студ. техн. вузов / Н.Г. Багдасарьян, А.В. Литвинцева, И.Е. Чучайкина и др.; Под ред. Н.Г. Багдасарьян. – 5-е изд., испр. и доп. – М.: Высш. шк., 2004.

Робота 1.6. Культура. Контркультура. Субкультура

Домінуюча (або всезагальна) культура. Рівні функціонування культури: суспільний, груповий, особистісний. Співвідношення понять "культура", "субкультура", "контркультура".

Поняття субкультури та соціальної групи. Нормативний зразок. Особистісні типи субкультури: патріархально-селянський нормативний зразок, буржуазний нормативний зразок, нормативний зразок "шляхетного мужа". Сучасний нормативний зразок – пріоритет загальнолюдських цінностей, які мають гуманістичний зміст. Ненормативні зразки субкультур (культура глadiatorів, риторів, сміхова карнавальна культура тощо). Формальні, напівформальні та неформальні субкультури. Базові, периферійні, архаїчні, інноваційні субкультури.

Основні чинники, що впливають на формування субкультур. Методологічне значення категорії субкультура. Субкультура як продукт історичного розвитку суспільства.

Контрольні запитання та тестові завдання

1. Чому в культурі народжуються субкультури?
2. Дайте визначення поняттям субкультура та контркультура, поясніть їх співвідношення.
3. Назвіть приклади контркультурних феноменів.
4. Визначте причини виникнення і значення контркультур.
5. Визначте роль і місце субкультури в динаміці розвитку культури.
6. Яке позитивне та негативне значення відіграють у суспільстві контркультури?
7. Чи завжди були контркультури?
8. Чи можна вважати християнство феноменом контркультури?
9. Субкультура – це
 - а) сукупність негативно інтерпретованих норм культури;
 - б) сукупність норм культури, що суперечать її фундаментальним засадам;
 - в) сукупність специфічних норм всередині культури;
 - г) сукупність норм культури, що орієнтують на формування споживчого

світогляду людини;

д) сукупність професійних норм культури.

10. Різке несприйняття норм фундаментальної культури – це

а) конформізм;

б) субкультура;

в) контркультура;

г) конфлікт;

д) альтернативна культура.

11. Яким терміном позначається певна сукупність культурних зразків кожного суспільства, що приймаються та усвідомлюються всіма його членами:

а) субкультура;

б) домінуюча культура;

в) контркультура?

12. Згідно з концепцією якого дослідника субкультура є епізодом у історичному коловороті буття:

а) Л. Марсіль-Лаксота;

б) К. Мангейма;

в) М. Заковича?

13. Якому нормативному зразку як особистісному типу субкультури відповідають такі риси: особисте благородство, кодекс честі, слава, освіченість, манірність, суперництво, войовничий характер поповнення власності, нехтування фізичною продуктивною працею тощо:

а) патріархально-селянському зразку;

б) нормативному зразку особистості буржуа;

в) нормативному зразку "шляхетного мужа"?

Рекомендується написання рефератів (теми 4–6).

Основна література до теми

1. *Гуревич П.С.* Культурологія : Учебник. – М.: Гардарики, 2003. – Гл. 10.

2. История мировой культуры / Под ред. *Г.В. Драча*. – Ростов н/Д: Феникс, 2000. – Розд. 1, § 1.4.

3. Культурологія: теорія та історія культури: Навч. посібник / За ред. *І.І. Тюрменко, О.Д. Горбула*. – К.: ЦУЛ, 2004. – Розд. 1, § 2.

4. Сковцова Е.М. Теория и история культуры: Учебник для вузов – М.: ЮНИТИ, 1999. – Гл. 3, § 3.1.

5. *Шевнюк О.Л.* Культурологія. – К.: Знання-Прес, 2004. – Розд. 1, § 1.2.3.

Робота 1.8. Співвідношення культури та цивілізації.

Типи цивілізацій

Актуальність проблеми співвідношення культури та цивілізації. Три аспекти цієї проблеми: становлення співвідношення цивілізації та культури і його рефлексії; місце і роль культури в цивілізації та перспективи розвитку цього співвідношення.

Поняття культури та цивілізації. Історія і логіка розвитку співвідношення між цивілізацією та культурою. Багатоманітність сучасних тлумачень цього співвідношення.

Сутність культурного виміру цивілізації. Типологія цивілізацій. Культура як соціогенетичний код цивілізації. Роль культури в динаміці цивілізацій.

Перспективи взаємодії культури та цивілізації. Традиційний і техногенний типи цивілізаційного розвитку. Концепція світової глобальної цивілізації та метакультури. Мегатенденції сучасного розвитку. Інформаційне суспільство: етап цивілізаційного розвитку та виникнення нового типу культури. Особливості сучасного етапу цивілізаційного розвитку і проблеми культури.

Контрольні запитання та тестові завдання

1. Дайте визначення поняттям "культура" і "цивілізація", поясніть їх співвідношення.
2. Назвіть основні підходи до визначення поняття "цивілізація".
3. Чим пояснюється багатозначність тлумачення поняття "цивілізація"?
4. У чому полягає культурний вимір цивілізації?
5. За якими ознаками можна типологізувати цивілізації?
6. Заповнити порівняльну таблицю:

Параметри	Культура	Цивілізація
Час виникнення		
Основні поняття		
Сфери культурної діяльності		
Результат		

7. Які основні підходи до поняття "цивілізація" у школи Анналів?
8. Які основні характеристики традиційного та техногенного коду цивілізації?

9. В чому заключається специфіка та основні риси техногенної цивілізації?

10. Яким інтерпретаціям поняття "цивілізації" надається перевага в сучасному культурологічному знанні:

- а) рівень суспільного розвитку;
- б) синонім поняття культура;
- в) стадія розвитку суспільства, яка йде за дикістю і варварством;
- г) деградація, занепад культури, який пов'язаний з посиленням техногенної домінанти у розвитку суспільства;
- д) розглядається у співвідношенні з поняттям культури, коли культуру розуміють як соціогенетичний код цивілізації?

11. Які існують підходи до співвідношення культури та цивілізації :

- а) терміни "культура" та "цивілізація" тотожні;
- б) "цивілізація" – рівень соціокультурного розвитку;
- в) "цивілізація" – період деградації, занепаду культури, набір техніко-механічних засобів;
- г) все вище перераховане?

12. Який вчений є автором книги "Цивілізація середньовічного Заходу":

- а) Л. Февр;
- б) М. Блок;
- в) Ж.Л. Гофф?

13. Назвіть епоху, коли було зафіксовано співвідношення культури та цивілізації: культура стала пов'язуватись з індивідуально-особистісним творчим потенціалом людини, цивілізація – з історичним процесом громадянського суспільства:

- а) Античність;
- б) Середньовіччя;
- в) Відродження.

14. Які вчені розглядають цивілізацію як стадію розвитку суспільства, що прийшла за дикістю і варварством:

- а) Л. Морган і Ф. Енгельс;
- б) О. Шпенглер і Е. Бенвеніст;
- в) А. Тойнбі та Л. Гумільов?

15. Хто і в якій праці вперше використав термін "цивілізація":

- а) Ж.Л. Гофф "Цивілізація середньовічного Заходу";
- б) В.Р. Мірабо "Друг людей";
- в) Ф. Бродель "Матеріальна цивілізація, економіка і капіталізм, XV–XVIII ст."?

16. В якій праці О. Шпенглера цивілізація трактується як фаза занепаду культурно-історичного типу, його розпаду:

- а) "Занепад Європи";
- б) "Осягнення історії";
- в) "Криза нашого часу"?

17. Концепція В. Степіна про два типи цивілізаційного розвитку в історії людства передбачає розподіл цивілізації на

- а) традиційну та техногенну;
- б) сільськогосподарську та промислову;
- в) релігійну та художню.

18. На якій підставі здійснюється типологізація цивілізацій на землеробські та індустріальні:

- а) за пануючим типом господарчої діяльності;
- б) за принципом природно-географічного середовища;
- в) за ступенем взаємодії з іншими цивілізаціями?

19. Які цивілізаційні цикли виділяє Е. Тоффлер:

- а) привласнюючий, землеробський, машинний;
- б) дикість, варварство, цивілізація;
- в) сільськогосподарський, індустріальний, постіндустріальний?

20. Перехідний період при зміні цивілізацій характеризується:

- а) руйнуванням цілісності ціннісного ядра культури;
- б) формуванням засад культурного ядра майбутньої цивілізації;
- в) все вище перераховане.

Основна література до теми

1. Закович М.М. Українська та зарубіжна культура. – К.: Знання, 2000. – Ч. 2, § 5.

2. История мировой культуры / Под ред. Г.В. Драча. – Ростов н/Д: Феникс, 2000. – Розд. 1, § 1.6.4.

3. Культурологія: теорія та історія культури: Навч. посіб. / За ред. І.І. Тюменко, О.Д. Горбула. – К.: ЦУЛ, 2004. – Розд. 1, § 1,2;

4. Культурология: Учеб. для студ. техн. вузов / Н.Г. Багдасарьян, А.В. Литвинцева, И.Е. Чучайкина и др. / Под ред. Н.Г. Багдасарьян. – 5-е изд., испр. и доп. – М.: Высш. шк., 2004.

5. Скворцова Е.М. Теория и история культуры: Учебник для вузов – М.: ЮНИТИ, 1999. – Гл. 3, § 3.3., 3.4.

Робота 1.9. Техніка, культура та природа людини

Поняття техніки у вузькому та широкому сенсі. Складний характер взаємовідносин людини і техніки. Усвідомлення небезпеки техніки

у ХХ ст. Техніка в контексті технічних, природничих, соціальних та гуманітарних наук. Специфіка культурологічного погляду на техніку, його значимість для інженера-професіонала. Історія та логіка розвитку соціокультурних аспектів техніки (концепції Е. Каппа, Ф. Дессауера, К. Ясперса, М. Хайдеггера, Х.Ортега-і-Гассета, М. Бердяєва).

Антропологічні та соціокультурні передумови виникнення техніки. Соціокультурне значення техніки. Техніка як соціокультурна цінність: техніка як об'єкт, як знання, як специфічний вид діяльності, як певна ментальність.

Техніка як частина соціокультурного простору. Взаємодія техніки з іншими елементами культури: економікою, владою, наукою, мистецтвом, системою освіти. Роль техніки у динаміці культури.

Техніка та людина. Проблема меж поміж людиною та машиною. Природний та штучний інтелект, логіка розвитку інженерного мислення. Знання, розуміння, відповідальність – соціокультурна основа технічного проектування у глобальній системі "Техніка – людина – навколишнє середовище".

Технократизм як проблема суспільства і культури. Сутність кризи техногенної цивілізації та перспективи його подолання.

Контрольні запитання та тестові завдання

1. Що означає "техніка" як поняття? Яка її природа та витоки?
2. Які етапи пройшла в своєму розвитку техніка?
3. У чому проявляється соціокультурна обумовленість розвитку техніки?
4. Як пов'язана техніка з іншими феноменами культури (наукою, мистецтвом, мораллю, політикою тощо)?
5. Чому в ХХ ст. взаємовідносини природного та культурного технічного середовища перетворились у глобальну проблему?
6. Дайте пояснення термінів "технічне відчуження", "технічний песимізм".
7. У чому полягає суть НТР? Які нові проблеми на початку ХХІ століття висуває перед людиною техніка?
8. Як співвідноситься техніка з людською природою, з культурою?
9. З чим пов'язане усвідомлення небезпеки технічного розвитку:
 - а) зросла непередбаченість розвитку техніки для природи та людини, результатом якої є високі вимоги до її надійності;
 - б) масштаби розвитку техніки призвели до виникнення особливого техносвіту;
 - в) все вище перераховане?

10. Що означає термін "техніка" у широкому значенні слова:

- а) продукт цивілізації, який має позатехнологічний сенс – соціальний, ціннісний, історико-цивілізаційний;
- б) інструментальний засіб, технічне знання, частину суспільного прогресу, соціальної динаміки;
- в) все вище перераховане?

11. Який аспект техніки вивчають технічні науки:

- а) природний вимір, який акцентує увагу на взаємовідносинах "техніка–природа";
- б) інструментально-технологічний вимір, коли до уваги береться онтологічна природа технічного об'єкту, його внутрішня технологічна "логіка";
- в) індивідуальний людський вимір, який зосереджується на предметній області "техніка–людина"?

12. Який аспект техніки вивчає культурологія:

- а) "Техніка – соціокультурний світ";
- б) "Техніка – соціальне буття";
- в) "Техніка – людина"?

13. Хто з вчених у своїй праці "Основи філософії техніки" поклав початок дослідженню техніки як особливої області філософського знання?

- а) К. Ясперс;
- б) К. Маркс;
- в) Е. Капп?

14. У чому заключаються соціокультурні риси техніки:

- а) вона є засобом перетворення середовища, природи та людини, виступає посередником між людиною та природою;
- б) вона є засобом, який змінює саму людину;
- в) все вище перераховане?

15. Соціокультурний сенс техніки як цінності може розглядатись як

- а) об'єкт, знання, процес винаходу;
- б) умілість та майстерність;
- в) розширення людських можливостей.

16. Який соціокультурний сенс техніки заключається в тому, що вона сприяє розширенню людських можливостей та є засобом реалізації природних задатків:

- а) техніка як соціокультурна цінність;
- б) техніка як ступінь досконалості та способу діяльності;
- в) техніка як ступінь розвитку людини?

17. Згідно з раціональним підходом до проблеми виникнення техніки:

- а) інженерія уявляє один з інстинктів людини;

- б) техніка і технічна діяльність розуміються як свідомо спроектована дія;
- в) техніка тільки частково зумовлюється природою, іншим фактором, який обумовив її виникнення, є воля.

18. Яким чином розглядалось співвідношення науки та техніки в античну епоху:

- а) техніка розглядалась як частина теоретичного знання самого високого роду;
- б) техніка стояла вище за науку;
- в) наука і техніка не перетинались?

19. Як Леонардо да Вінчі розглядав техніку:

- а) як протистояння природі;
- б) як продовження природи;
- в) як дещо, існуюче незалежно від природи?

20. У чому проявляються взаємовідносини техніки з моральністю:

- а) у виникненні позитивних особистісних якостей – завзятості, організованості, дисциплінованості, відповідальності, зібраності;
- б) у виникненні негативних особистісних якостей – холодної обачності, меркантильності, стандартизації поведінки та мислення;
- в) все вище перераховане?

21. Хто з культурологів розглядав вплив техніки на формування особистості джентельмена, головною рисою якого є загострене почуття життєвої свободи, засноване на надлишку влади над обставинами:

- а) Ю. Лотман;
- б) Х. Ортега-і-Гассет;
- в) А. Гелен?

22. Які взаємовідносини охоплюють наступні проблеми: межа поміж людиною та машиною, проблема штучного та природного інтелекту:

- а) людина–природа;
- б) людина–техніка;
- в) людина–культура?

Рекомендується написання рефератів (теми 7–10)

Основна література до теми

1. *Гуревич П.С.* Культурология: Учебник. – М.: Гардарики, 2003. – Гл. 6.
2. *Культурология: теория та історія культури: Навч. посіб. / За ред. І.І. Тюрменко, О.Д. Горбула.* – К.: ЦУЛ, 2004. – Розд. 1, § 3.
3. *Культурология: Учеб. для студ. техн. вузов / Н.Г. Багдасарьян, А.В. Литвинцева, И.Е. Чучайкина и др.; Под ред. Н.Г. Багдасарьян.* – 5-е изд., испр. и доп. – М.: Высш. шк., 2004.

Робота 1.11. Аполлонійська та Діонісійська засади європейської культури

Буття культури. Духовна криза сучасного світу. Дисгармонія людської свідомості та людського духу. Негативні наслідки цивілізації у філософії Просвітництва. Зародження песимістичного напрямку в культурології, його характерні риси.

Ірраціоналістичне розуміння культури в межах "філософії життя", причини її виникнення та головні проблеми. Культурологічні погляди Ф. Ніцше. Інтуїтивно-ірраціоналістична концепція культури нігілістичного напрямку, яка заснована на протиставленні двох типів культур – "Аполлонійського" та "Діонісійського". Аполлон і Діоніс – символи різних світовідчуттів та інстинктів. Аполлонійська засада – джерело гармонії, тиші, спокою, краси. Діонісійська засада – джерело неспокою, страждань, нещастя, стихійного пориву.

Поняття "Аполлонійське та Діонісійське" як протилежні за характером начала буття та культури, дві сили в глибинах свідомості людини (Ф.В. Шеллінг). Аналіз антиномії "Аполлонійське – Діонісійське" у праці Ф. Ніцше "Народження трагедії із духу музики". Основопологаючий типологічний критерій моделі Ф. Ніцше – в природі світосприйняття. В основі світосприйняття і творчості два "начала": чоловіче – Аполлонійське та жіноче – Діонісійське. Рациональність Аполлонійського світосприйняття та ірраціональність, чуттєвість Діонісійського світосприйняття. Вічний закон подвійності. Поступовий рух світової культури як боротьба двох начал в кожній культурі та відповідно двох типів культур.

Контрольні запитання та тестові завдання

1. Чому культурі притаманні суперечності?
2. Які виходи з духовної кризи пропонує "філософія життя"?
3. Назвіть основних представників "філософії життя". Як кожен з них розумів життя?
4. У чому полягає феномен Діонісійського та Аполлонійського начал культури?
5. Яке з цих двох начал панує в сучасному мистецтві і чому?
6. Що таке Аполлонійська культура?
7. Що таке Діонісійська культура?
8. Які художні феномени підтверджують здогадку Ф. Ніцше?
9. Як називається праця Ф. Ніцше, в якій він пропонує виділення в європейській культурі Аполлонійського та Діонісійського начал?

- а) "Народження трагедії із духу музики";
- б) "Homo Ludens. Досвід визначення ігрового елементу культури";
- в) "Майбутнє однієї ілюзії"?

10. Хто з представників "Філософії життя" виділяв замкнуті (закриті) культури, де життя визначається інстинктами, та відкриті культури, у яких провідною є духовність, прагнення до спілкування з іншими культурами:

- а) В. Дільтей;
- б) Г. Зіммель;
- в) А. Бергсон;
- г) Ф. Ніцше;
- д) О. Шпенглер?

11. Хто з представників "Філософії життя" вважав, що велич культури створюється волею людей-творців, намагався зрозуміти витoki кризового стану культури свого часу і пояснити нігілізм як явище:

- а) В. Дільтей;
- б) Г. Зіммель;
- в) А. Бергсон;
- г) Ф. Ніцше;
- д) О. Шпенглер?

12. Як називається праця Ф. Ніцше, в якій він пропонує розподіл культур на Аполлонійські та Діонісійські:

- а) "Народження трагедії із духу музики";
- б) "Homo Ludens. Досвід визначення ігрового елементу культури".
- в) "Майбутнє однієї ілюзії"?

13. Як називається заперечення загальноприйнятих цінностей: ідеалів, моральних норм, культури суспільного життя:

- а) партикуляризм;
- б) нігілізм;
- в) релятивізм?

Основна література до теми

1. *Гуревич П.С.* Культурологія: Учебник. – М.: Гардарики, 2003. – Гл. 8.
2. Культурологія: теорія та історія культури: Навч. посібн. / За ред. *І.І. Тюрменко, О.Д. Горбула*. – К.: ЦУЛ, 2004. – Розд. 1, § 2.

Робота 1.12. Релігія та наука як феномени культури

Специфіка культурологічного розуміння сутності релігії. Структурні компоненти релігійної системи. Функції релігії як сфери духовної діяль-

ності. Співвідношення релігії та культурного середовища. Релігійні та світські начала в культурі.

Релігійна свідомість та релігійна діяльність, їх відображення в духовному житті суспільства. Специфіка релігійних цінностей. Релігія як засіб раціоналізації поведінки. Значення світових релігій в соціокультурній інтеграції особистості та суспільства.

Наука як феномен культури. Наукове та міфологічне мислення. Основні етапи розвитку науки. Наука як система, як соціальний інститут, як діяльність. Моделі наукового знання. Проблема співвідношення наукового та релігійного знання в історії культури. Гносеологічні та ціннісні аспекти науки. Критерії науковості. Специфічність природничого, технічного та соціогуманітарного знання.

Соціокультурні значення науки та релігії. Віра та знання. Наука та релігія у світі динамічних зрушень в структурі культури. Порівняльний аналіз релігійної та наукової картин світу в динаміці цивілізацій та культур. Наукові революції та релігійна свідомість. Взаємодія науки та релігії з іншими феноменами культури.

Контрольні запитання та тестові завдання

1. Яка специфіка культурологічного вивчення релігії та науки?
2. У чому заключається проблема співвідношення релігії та науки в історії культури?
3. Поясніть причини того, що релігія не зникає з появою та зростанням наукового пізнання.
4. Чим пояснити той факт, що багато вчених, в тому числі у галузі природничих наук, продовжують бути віруючими людьми?
5. Чому і як пов'язаний феномен релігії з економічним устроєм держави?
6. Назвіть основні риси мислення первісної людини.
7. Дайте характеристику анімізму, тотемізму, іншим архаїчним релігійним віруванням.
8. Чому саме магія вважається попередницею науки?
9. Охарактеризуйте пізнавальні моделі, що сформувались у культурі: механістичну, статичну, діатропічну.
10. Яким чином техногенна структура суспільства впливає на співвідношення релігійних та наукових уявлень про світ?
11. Зробіть порівняльний аналіз ціннісних систем релігії та науки. Заповніть таблицю.

Порівняльний аналіз ціннісних систем	
Наука	Релігія

12. Як називається спосіб узагальненого відображення дійності, визначений у чуттєвих уявленнях або у фантастичному вигляді:

- а) міф;
- б) свято;
- в) обряд?

13. Яке поняття запровадив у науковий обіг Е. Тейлор, називаючи його "мінімумом" релігії:

- а) магія;
- б) міфологема;
- в) анімізм:

14. Що таке креаціонізм:

- а) релігійне вчення про створення світу Богом з нічого;
- б) науковий напрям, в якому розглядається домінування свідомості;
- в) сукупність міфів про людину?

15. Існують чотири напрямки первісних вірувань: 1 – анімізм; 2 – фетишизм; 3 – тотемізм; 4 – Вставте пропущену позицію:

- а) обряд;
- б) ритуал;
- в) магія.

16. Який спосіб пізнання є домінуючим у релігії:

- а) чуттєвий;
- б) інтуїтивний;
- в) раціональний?

17. Який характер має конфлікт науки та релігії:

- а) світоглядний;
- б) інституціональний;
- в) глобальний?

18. Як називалось офіційне вчення католицької церкви в період Середньовіччя:

- а) фомізм;
- б) антипозитивізм;
- в) томізм?

19. Хто з вчених став творцем механістичної моделі світу:

- а) Птоломей;
- б) Дж. Бруно;
- в) І. Ньютон?

20. Яке фундаментальне протиріччя існує між наукою та релігією у пізнавальному аспекті:

- а) між знанням і вірою;

- б) між теїзмом та атеїзмом;
- в) між матерією та свідомістю?

21. Яка релігія була першою монотеїстичною релігією:

- а) буддизм;
- б) іудаїзм;
- в) християнство?

22. Згідно з якою науковою картиною світу фізичний світ є вторинним, похідним Світу вищої реальності:

- а) системної;
- б) теїстичної;
- в) такої картини світу не існує?

Основна література до теми

1. Культурологія: Учеб. для студ. техн. вузів / *Н.Г. Багдасар'ян, А.В. Литвинцева, И.Е. Чучайкина* и др.; Под ред. *Н.Г. Багдасар'ян*. – 5-е изд., испр. и доп. – М.: Высш. шк., 2004.

2. *Скворцова Е.М.* Теория и история культуры: Учеб. для вузов. – М.: ЮНИТИ, 1999. – Гл. 4, § 4.3, 4.5.

Робота 1.14. Мораль та право як феномени культури

Мораль та право як соціокультурні регулятори діяльності. Історичний розвиток нормативної регуляції в культурі від цілісних зразків поведінки (обрядів, звичаїв, заборон, традицій) до складних нормативно-ціннісних систем: моралі та права. Ціннісна природа моралі та права. Мораль та право як взаємодоповнюючі елементи культури, їх схожість та відмінність.

Специфіка нормативної соціокультурної регуляції. Типи соціокультурних норм: статистичні, інституціональні, конвенціональні, еталонні. Універсальні та специфічні норми, правила, зразки поведінки. Традиційне та юридичне розуміння права.

Конкретно обумовлений та історично змінюючийся характер взаємодії моралі та права в різні епохи та в різних культурах. Структура правової культури: спеціалізований та повсякденний рівні. Місце моралі та права у вітчизняній культурній традиції. Проблеми сучасної української першосвідомості та морального регулювання.

Контрольні запитання та тестові завдання

1. У чому сутність моралі як ціннісної компоненти культури?
2. Дайте характеристики звичаїв, соціокультурних норм. Чим ці категорії відрізняються від категорії моралі?
3. Які соціокультурні функції моралі?

4. Як співвідносяться між собою повсякденний та спеціалізований рівні правової культури?

5. Яке генетичне коріння правової культури?

6. Які соціокультурні функції права?

7. Які критерії ефективності правових норм?

8. Що таке правова соціалізація?

9. Яким чином культура впливає на формування зразків правової поведінки?

10. Від якого латинського слова походить термін "мораль":

а) звичаї, поведінка;

б) закон;

в) істина?

11. Який елемент культури відображає колективні уявлення про те, що потрібно та не потрібно робити у повсякденній, побутовій сфері життя людини, відіграє роль прикладу поведінки в процесах включення нових поколінь у культурну діяльність:

а) ритуал;

б) свято;

в) звичай?

12. Що регулюють звичаї:

а) моральні підстави, цінності;

б) вплив меншості на більшість;

в) законодавчу базу суспільства?

13. Хто такі маргінали:

а) люди зі стійким соціальним статусом;

б) люди з нестійким або часто змінюючимся соціальним статусом;

в) люди, що відносяться до культурної еліти суспільства?

14. Як називаються норми, зафіксовані в офіційних документах – політичних, юридичних, релігійних та інших, які підтримуються за допомогою авторитету влади, із застосуванням насильства у необхідних випадках:

а) статистичні;

б) еталонні;

в) інституціональні?

15. Де фіксуються специфічні для професійної субкультури морально-етичні норми, правила та зразки поведінки:

а) у Конституції;

б) у корпоративних кодексах;

в) у кримінальному праві?

16. Як називається рух, спрямований на забезпечення прав соживача:

- а) консьюмерізм;
- б) імажинізм;
- в) коадаптація?

17. Що характеризує право:

- а) воно не дозволяє карати за нереалізовані помисли;
- б) воно припиняє тільки такі неморальні вчинки, які завдають фактичних збитків іншим членам суспільства;
- в) все вище перераховане?

18. Яка система права є еталоном для західноєвропейської культури:

- а) грецька;
- б) римська;
- в) єгипетська?

19. Які три найбільш суттєві сфери, знання правових норм у яких має найбільш важливе для людини значення:

- а) професійна діяльність, сфера політичного життя, рішення процедурних питань у повсякденній комунікації;
- б) філософська, релігійна, художня діяльність;
- в) все вище перераховане?

Основна література до теми

1. Культурологія: Учеб. для студ. техн. вузів / *Н.Г. Багдасар'ян, А.В. Литвинцева, И.Е. Чучайкина* и др.; Под ред. *Н.Г. Багдасар'ян*. – 5-е изд., испр. и доп. – М.: Высш. шк., 2004.

Робота 1.16. Кризові явища в культурі.

Внутрішні колізії – неминучий супутник розвитку будь-якого явища, в тому числі культури. Часто вони стають причиною корозії, розпаду, не рідко і остаточної загибелі останньої, але ще частіше – причиною кризи. Кризи як тяжкий перехідний стан, що є обов'язковим і закономірним етапом у розвитку кожної культури. Сутність кризи – переоцінка складових духовно-сміслового ядра культури. Кризові явища здатні паралізувати культурну динаміку, стати причиною краху культури в її попередній подобі. Кризові явища як самопізнання, самоідентифікація культури, потенціал внутрішнього розвитку.

Контрольні запитання

1. Яким чином культурні зміни впливають на суспільство?
2. Назвіть етапи культурної деградації.
3. Що відрізняє культурний занепад від кризи?

4. Чи існують безкризові культури? В чому проявляється криза культури?

5. Чому розквіт культури змінюється її занепадом?

6. Чи вірне твердження, що кризові явища притаманні лише європейській культурі?

Основна література до теми

1. *Гуревич П.С.* Культурология: Учеб. – М.: Гардарики, 2003. – Гл. 9.

2. *Скворцова Е.М.* Теория и история культуры: Учеб. для вузов. – М.: ЮНИТИ, 1999. – Гл. 5, § 5.1–5.3.

Робота 1.17. Поняття культурної ідентифікації

Ідентифікація як глибинна людська потреба. Типологія людських потреб американського філософа Е. Фромма. Механізм культурної ідентифікації. Психологічна концепція З. Фрейда. Поняття народу, етносу, нації. Етнічна та національна культура. Етноідентичність. Персоніфікація та культурне ототожнення. Типологія персоніфікацій американського соціолога Г. Абрамсона. Етнокультурні стереотипи як невід'ємний елемент будь-якої культури.

Контрольні запитання та тестові завдання

1. З чим пов'язане поняття "культурної ідентифікації"? Дайте визначення поняттю "етнос", порівняйте його з поняттям "нація".

2. Поясніть, що є змістом національної свідомості.

3. На якій основі формується етнонаціональна політика незалежної України?

4. Ідентифікація як глибинна людська потреба.

5. Поясніть механізм культурної ідентифікації?

6. Персоніфікація та культурне ототожнення.

7. Вперше механізм культурної ідентифікації було розкрито:

а) Е. Фроммом;

б) З. Фрейдом;

в) К. Ясперсом.

8. Культурна ідентифікація – це

а) процес розповсюдження інформації на масову аудиторію;

б) сукупність негативно інтерпретованих норм культури;

в) самовідчуття людини всередині конкретної культури.

9. Яке поняття відповідає наступному визначенню: створений природою на засадах оригінального стереотипу поведінки колектив людей, який існує як енергосистема, що протиставляє себе іншим спільнотам:

а) суспільство;

в) нація?

б) етнос;

Основна література до теми

1. Гуревич П.С. Культурологія: Учеб. – М.: Гардарики, 2003. – Гл. 14.
2. Культурологія: теорія та історія культури: Навч. посіб. / За ред. І.І. Тюрменко, О.Д. Горбула. – К.: ЦУЛ, 2004. – Розд. 1, § 3.

Робота 1.18. Мистецтво як феномен культури

Художня культура як складова частина соціокультурного простору. Співвідношення художньої культури та мистецтва.

Соціокультурне значення мистецтва. Мистецтво як чуттєвий образ світу, засіб комунікації, фіксації інформації, відображення дійсності, гедонізм, гра, пізнання тощо. Система наук про мистецтво.

Специфіка мистецтва як елемента культури. Взаємозв'язок мистецтва з іншими елементами культури (економікою, політикою, філософією, релігією, наукою, технікою). Елітарне та масове мистецтво. Проблема "дегуманізації мистецтва" (Х. Ортега-і-Гассет).

Уявлення про красу як сутність мистецтва (східні та західні культури). Естетичні ідеали різних культурно-історичних епох.

Типологія мистецтва. Класика та модернізм. Нова художня культура світу в сучасних напрямках та жанрах мистецтва. Принципи класифікації мистецтв.

Динаміка художньої культури. Домінуючі види мистецтва в різних культурно-історичних епохи. Криза у мистецтві. Проблема взаємодії та синтезу мистецтв, поява нових видів мистецтва. Вплив нових технологій на художню культуру.

Контрольні запитання та тестові завдання

1. У чому специфіка художньої картини світу?
2. У чому заключаються соціокультурні сенси мистецтва?
3. Як співвідносяться мистецтво та мораль, мистецтво та філософія, художнє та наукове пізнання?
4. Охарактеризуйте взаємодію економіки та мистецтва, політики та мистецтва.
5. Які нові види мистецтва з'явились у XX ст. в результаті його взаємодії з технікою?
6. Що таке масова культура, кіч?
7. У чому сутність реалістичного та умовного мистецтва?
8. Що таке символ, ідеал, канон в мистецтві?
9. Як розумілась краса в різних епохи та в різних культурах?
10. Чи можна говорити про прогрес у мистецтві?

11. У чому заключається специфіка культурологічного підходу у вивченні мистецтва? Приберіть зайву позицію:

- а) у з'ясуванні соціокультурних сенсів, типології, динаміки мистецтва;
- б) у аналізі форми художнього твору, психології художнього сприйняття та творчості;
- в) у дослідженні мистецтва як частини цілісного соціокультурного простору, його взаємодії з іншими феноменами культури.

12. Яка форма пізнання домінує у мистецтві:

- а) раціональна;
- б) інтуїтивна;
- в) чуттєва?

13. Що означає поняття "синкретизм первісного мистецтва":

- а) злитість, нерозділеність діяльності та мислення людини у первісній культурі;
- б) універсальність первісного мистецтва;
- в) примітивність первісного мистецтва?

14. Коли виник термін "мимезис" (уподібнення):

- а) в епоху Античності;
- б) в епоху Середньовіччя;
- в) в епоху Просвітництва?

15. Хто з мислителів ототожнював красу та корисність:

- а) Аристотель;
- б) Демокріт;
- в) Сократ?

16. Які існують способи образного відображення світу у мистецтві:

- а) натуралістичний та пронатуралістичний;
- б) прекрасний та потворний;
- в) реалістичний та умовний?

17. Що означав грецький термін "techne":

- а) науку та ремісництво;
- б) мистецтво;
- в) все вище перераховане?

18. В різні культурно-історичні епохи існувала своя домінанта у мистецтві: Антична скульптура, Середньовічна ..., живопис Відродження. Вставте пропущене слово:

- а) література;
- б) музика;
- в) архітектура.

Основна література до теми

1. Культурология: Учеб. для студ. техн. вузов / Н.Г. Багдасарьян, А.В. Литвинцева, И.Е. Чучайкина и др.; Под ред. Н.Г. Багдасарьян. – 5-е изд., испр. и доп. – М.: Высш. шк., 2004.

2. Скворцова Е.М. Теория и история культуры: Учеб. для вузов. – М.: ЮНИТИ, 1999. – Гл. 4, § 4.4.

Теми рефератів

1. Фундаменталізм як поняття.
2. Різновиди сучасного фундаменталізму.
3. Ісламський та православний фундаменталізм.
4. Бітничество як феномен.
5. Рок як образ життя.
6. Субкультура неформалів (панки, хіппі, рокери, байкери і т. д.)
7. Науково-технічний прогрес та культура.
8. Культура та природа.
9. Культура та суспільство
10. Культура та особистість.

Вимоги до реферату з культурології та критерії оцінки

Виконання реферату передбачає індивідуальний вибір теми й написання роботи у визначений термін. Реферат повинен показати вміння студента аналізувати першоджерела. Його зміст має відповідати тематиці, включати в себе основні культурологічні поняття й терміни. Структурний план реферату повинен мати вступ, у якому визначається мета і завдання роботи, 3–5 пунктів для розкриття основного змісту теми, заключну частину з висновками щодо значимості отриманих знань та можливості їх застосування в навчальній та майбутній професійній діяльності. Обов'язковими вимогами до реферату є: посилання на 3–4 науково-методичних джерела, використання додаткової літератури, вчасне виконання й захист на семінарських (практичних) заняттях або індивідуальних консультаціях. Використання тільки навчальної літератури свідчить про низький рівень роботи. Під час захисту реферату студент повинен показати володіння темою, відповісти на запитання.

Дотримання цих вимог є підставою для оцінки "відмінно". Оцінка "добре" ставиться, коли реферат має окремі недоліки, "задовільно", коли тема реферату розкрита недостатньо, "незадовільно", коли тема реферату не розкрита, не висвітлені всі пункти плану.

Додаткова література до тем першого модуля курсу

1. *Аверинцев С.С.* Древние цивилизации. – М.: Искусство, 1989.
2. *Арнольдов А.И.* Человек и мир культуры: Введение в культурологию. – М.: МГИК, 1992.
3. *Бердяев Н.А.* Кризис искусства. – М.: СП "Интерпринт", 1990.
4. *Березкин Ю.Е.* Инки: исторический опыт империи / АН СССР. – Л.: Наука. Ленингр. отделение, 1991.
5. *Библер В.С.* От наукоучения – к логике культуры. – М.: Политиздат, 1991
6. *Библер В.С.* Нравственность. Культура. Современность. (Филос. размышления о жизненных проблемах). – М.: Знание, 1990.
7. Введение в культурологию / Под ред. *Е.В. Попова*. – М.: ВЛАДОС, 1996.
8. *Гачев Г.Д.* Национальные образы мира. Космо – Психо – Логос. – М.: Изд. гр. "Прогресс-Культура", 1995.
9. *Гуревич П.С.* Культурология. – М.: Знание, 1996.
10. *Гуревич А.Я.* Категории средневековой культуры. – М.: Искусство, 1984.
11. *Гуревич А.Я.* Средневековый мир: культура безмолвствующего большинства. – М.: Искусство, 1990.
12. Гуманістичні і реформаційні ідеї на Україні (XVI – поч. XVII ст.) / *В.М. Нічик* та ін. – К.: Наук. думка, 1991.
13. *Дмитриева Н.А.* Краткая история искусств. – М.: Искусство, 1986.
14. *Забужко О. С.* Дві культури. – К.: Либідь, 1990.
15. Западноєвропейская художественная культура XVIII в. – М.: Наука, 1980.
16. *Злобин Н.С.* Культурная деятельность. – М.: Наука, 1981.
17. *Ивбулис В.Я.* Модернизм и постмодернизм. – М.: Знание, 1988.
18. *Ильенков Э.В.* Философия и культура. – М.: Политиздат, 1991.
19. *Иконникова С.Н.* Диалог о культуре. – Л.: Лениздат, 1987.
20. *Керам К.В.* Боги, гробницы, учёные. – М.: Изд. иностр. лит., 1960.
21. *Кононенко Б.И.* Большой толковый словарь по культурологии. – М.: Вече: АСТ, 2003.
22. *Корінний М.М., Шевченко В.Ф.* Короткий енциклопедичний словник з культури. – К.: Україна, 2003.
23. *Краснодембський З.* На постмодерністських роздоріжжях культури. – К.: Основи, 2000.
24. Культурне Відродження в Україні. – Л.: Астериск, 1993.
25. Культурология: История мировой культуры / Под ред. *А.Н. Марковой*. – М.: Культура и спорт, ЮНИТИ, 1998.
26. Культурология / Сост. *А.А. Радугин*. – Минск: Центр, 1998.
27. *Кутырев В.А.* Культура и технология: борьба миров. – М.: Прогресс-Традиция, 2001.

28. *Левикова С.И.* Молодежная культура. – М.: Вуз. кн., 2002.
29. *Левяш И.Я.* Культурология. – Минск: Тетра Системс, 2000.
30. *Ліндсей Д.* Коротка історія культури: В 2 т. – К.: Мистецтво, 1995.
31. *Лосев А.Ф.* Философия. Мифология. Культура. – М.: Политиздат, 1991.
32. *Мелларт Дж.* Древнейшие цивилизации Ближнего Востока. – М.: Наука, 1982.
33. *Могильний А.П.* Культура і особистість. – К.: Вища шк., 2002.
34. Модернизм: Анализ и критика основных направлений. – М.: Искусство, 1989.
35. *Павленко Ю. В.* Історія світової цивілізації. – К.: Либідь, 2000.
36. *Парахонский Б.А.* Язык культуры и генезис знания / АН УССР. Институт философии. – К.: Наук. думка, 1988.
37. *Полікарпов В.С.* Лекції з історії світової культури. – К.: Знання, 2002.
38. *Попович М.В.* Нарис історії культури України. – К.: АртЕк, 2001.
39. *Пріцак О.* Походження Русі: У 6 т.: Пер. з англ. – К.: Обереги, 1999. – Т. 1.
40. Просветительское движение в Англии / Под. ред. *Н. Мещеряковой.* – М.: Изд-во МГУ, 1991.
41. *Ревалд Дж.* История импрессионизма. – М.: Республика, 1995.
42. *Розанов В.* Религия. Философия. Культура. – М.: Республика, 1992.
43. *Розин В.М.* Культурология. – М.: Гардарики, 2003.
44. Самосознание европейской культуры XX века. – М.: Политиздат, 1991.
45. *Сергієнко Г.Я.* Шевченко і Кирило-Мефодієвське товариство. – К.: Наук. думка, 1983.
46. *Силчев Д.А.* Культурология. – М.: Приор-издат, 2004.
47. *Січинський В.О.* Чужинці про Україну. – К.: Довіра, 1992.
48. *Сорокин П.А.* Человек. Цивилизация. Общество. – М.: Политиздат, 1992.
49. *Столяр А.Д.* Происхождение изобразительного искусства. – М.: Искусство, 1985.
50. Человек, культура и природа / Под ред. *Н. Филипповского.* – М.: Знание, 1990.
51. *Чмихов М.* Давня культура. – К.: Либідь, 1994.
52. *Чмихов М., Кравченко Н., Черняков І.* Археологія та стародавня історія України. – К.: Либідь, 1992.
53. *Хижняк З.І.* Києво-Могилянська академія. – К.: Вид. дім "КМ Академія", 2001.
54. Энциклопедический словарь по культурологии / Под ред. *А.А. Радугина.* – М.: Центр, 1997.